

Universitätsbibliothek Paderborn

Historiae Ecclesiasticae Pars ...

HISTORIAE EC||CLESIASTICAE PARS || PRIMA, QVA CONTI-||NENTVR ||
Eusebij cognomento Pamphili Cæsareæ Palæ-||stinæ Episcopi lib. 10.||
Eiusdem de vita Constantini magni lib. 4.|| Oratio Constantini magni ad
sanctoru[m] cœtu[m].|| Oratio eiusdem Eusebij in laudem Constanti-||ni
magni ad trigesimum ...

Christopherson, John

[Köln], 1569

Evsebii Pamphili Episcopi Caesareae Palestinae, Ecclesiasticae historiae
Liber Nonus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-29861

EVSEBII PAM-
PHILI EPISCOPI CAE-
SAREAE PALESTINAE,
Ecclesiasticæ historiæ
Liber Nonus.

De simulata persecutionis remissione.

CAP. I.

AEc palinodia siue retractatio au-
thoritate imperatorū Galerii Ma-
ximini & Constāti, quos supra po-
suimus, edita, passim in omnibus
Asiæ partibus, inq; singulis eiusdē
prouinciis diuulgata fuit. Quare ad
hunc modum cōfecta, Iouius Maxi-
minus in Oriente tyrannidē exer-
cens, scelestissimus ille quidē maximeq; impius (si quisq;
alius) & pietatis in deum omnium rerum fatorem hostis
acerrimus, cum literæ, quibus hæc retractatio contine-
batur, neutiq; ipsi arriderent, pro mandato, quod scripto
in illis erat enuntiātū, verbis solum, magistratibus ipsius
imperio subiectis mandat, vt persecutionis bellum cōtra
nos excitatum remittant. Nam cum ei non integrum
esset eorum iudicio, qui priores imperii partes tenebāt,
aliter refragari, decretum retractationis omnibus pro-
positum, in obscuro collocare & aliqua ex parte suppri-
mere molitur: totoq; animo connitens ne imperii parti-
bus sub ipsius ditionem subiectis in apertū proferretur,
magistratibus ei obsequētibus edicto non scripto man-
dat, vt persecutionē cōtra nos concitatā relaxēt. Hi lite-
ris se ipsi mutuo de mādato certiores faciūt. Nā Sabinus
qui summus prouinciarū præfectus & maximo in honore
apud imperatores fuit, Maximini sententiam ac volun-
tatē prouinciarum præsidibus per epistolā latinis literis
scriptam significat ad hunc modum: Diuina impera-

Bb 4 torum,

EVSEBII HISTORIAE

ratorum, dominorum nostrorū sanctissimorum maiestas, a
 incredibili ac singulari studio inflammata, omnium ho-
 minum mentes ad sanctam, rectamque viuendi viam tra-
 ducere iam pridem decreuerat, quō hi, qui religionis in-
 stitutionē & consuetudinem à Romanorum more alienā
 sequi videbantur, deinceps iustos debitosq; cultus diis
 immortalibus impertirent. Verū quorundam pertina-
 cia, & peruersa voluntas eō temeritatis processit, vt neq;
 recta mādati præscriptione, à proprio instituto recedere
 voluerint, neq; suppliciū ipsis inflicto eos vlla ex parte
 potuerit perterrere. Quare quoniam accidit vt nonnulli,
 ea de causa se in graue periculū coniecerint, diuina duo-
 rum nostrorum potētissimorum imperatorum celsitudo
 propter eximiam suæ insignis pietatis præstantiā, alienū
 à diuinissima ipsorū voluntate ac proposito statuens, vt
 homines eiusmodi de causa in discrimen veniant, præ-
 cepit vt ipse ad tuam prudentiam literas exararem, vt si
 christianorum quisquam religionem suæ gentis sequi &
 obseruare cōperiat, illum molestia & periculo ipsi in-
 tentato eximas, & neminem eiusmodi de causa pœna
 mulctandum statuas: præsertim cum longa tēporis pro-
 gressione satis explorate cognitū & perspectum sit, illos
 nullo modo, nullaq; ratione persuaderi posse, vt ab eius-
 modi contumacia aliquando desciscant. Quocirca tua
 perspicax solertia ad curatores, præfectos præsidiorum,
 & præpositos cuiusq; ciuitatis & pagi literas scribere
 debet, vt intelligant se debere sedulo præcauere, ne ex-
 tra cancellos huius edicti egrediantur. Ob hanc causam
 hi qui in singulis prouinciis præerant, sententiam eorū,
 quæ ad ipsos scripta erant, in primis verā arbitrati, cura-
 toribus, præfectis præsidiorum, & præpositis in singulis
 agris constitutis, imperatoris voluntatē per literas pla-
 nam fecerunt. Neq; ista scriptis solum cōmode proces-
 serunt, sed rebus ipsis etiam multo magis: Nam hæc per-
 inde ac si ab imperatore imperata fuissent, re vera ad ex-
 itum perduxerunt, & tam hos, quos carceribus cōclusos
 propter fidei in deum professionē tenebant, quam illos
 quos cruciatus causa, ad metalla condēnauerant, in aper-
 tum educentes, liberos dimiserūt: Hoc enim imperatori
re ipsa

re ipsa visum esse suspicati sunt: sed falsò quidem. Istis igitur rebus hoc modo constitutis de repente, in omnibus ciuitatibus Christianorum conuentus frequentes in vnum coalescentes, & crebros cògressus, qui inter istos de more in ritibus suis obeundis fieri solent, tanquã lumen quoddã post tenebras & noctem opatam effulgens, cernere licuit, Vnde tota infidelium gentium multitudo fuit nõ parũ obstupefacta, cum incredibile tantã mutationis rationem admirando, tum propterea solum christianorum deum, magnũ & verũ deum esse voce contẽta exclamãdo. Ex nostris autem illi, qui persecutionis certamen fideliter & magno animo obiissent, præ cæteris omnibus permagnã animis lætitiã denuo perceperũt. At qui fide ægri & infirmi fuissent, & iam propterea cõscientias haberent quasi tempestate iactatas, libenter remedium sibi inuenire maturarunt, & his, qui erant robusti in fide supplicare, eorum dextrã salutarẽ sibi porrigi exposcere, & deum ipsis propitium fore obtestari cœperunt. Deinde generosi & magnanimi pietatis athletæ, metallorum afflictatione liberati, ad suam patriam redierunt, hilari & læto aspectu per quamq; ciuitatem profecti sunt, & gaudio pænẽ inexplicabili, animorumq; alacritate, quæ nulla oratione explicari poterit, completi. Ingentes igitur hominum cateruæ, per medias vias, ac publicas plateas transeuntes, hymnis & psalmis deum laudauere, sicque itineris sui deuorauere molestias. Atq; illos qui, vt captiui supplicio crudelissimo paulò antè excruciatu fuissent, & patria sua eiecti, læto ac hilari vultu se ad suos proprios lares recipientes vidisses: vsque eo vti etiam illi qui antea nos neci dare magnopere expetiuisent, vbi hanc mutationem adeo mirandum in modum factam conspexerunt, nobiscum vna de rerum euentis nonnihil lætari viderentur.

*De ea quæ subsequuta est peruersitate, & de
statua Antiochiã nouiter erecta.*

CAP. II.

Verum tyrannus (quem partes versus orientẽ regere diximus) quia bꝛobitatis osor fuit maximus, & om-
B b § nium

EVSEBII HISTORIAE

num bonorum infidiator, ista amplius ferre nō potuit, neq; ad sex menses integros ita cū nostris rebus agi passus est. Nam quæcunq; ad pacis & tranquillitatis nostræ euersionē facere videbātur, omnibus (vt dicitur) opibus viribusq; machinatus, primum occasione arrepta, nos cōuentu, qui in cæmeteriis à nobis fieri solet, interdicerē conatur: deinde per nefarios quosdam & perditos viros ipse, quo suo animo satisfaceret, legationem mittit, ciues Antiochiæ hortaturus, vt illi tum ab ipso maximi beneficii loco flagitarent, vt nullus christianus ipso patriā incolere permitteretur: tum alios etiam ad idem prestandum impellerent. Quarū rerū omnium gerendarum dux fuit & princeps Theotecnus in ipsa Antiochia natus, & eiusdē ciuitatis curator: vir crudelis, uaser, improbus, & à sua appellatione maxime alienus. Hic igitur postquam nos grauitè oppugnauerat, & omnibus modis nostros, tanquam impios quosdā fures celeriter ex latebris eruerat, & omnia ad calumniā nobis & criminationē inferendam molitus erat, & mortis author ac causā infinitis prope extiterat, tandē idolum & simulachrum quoddam Iouis *φιλίου*, id est, qui amicitiiis contrahendis præest, erigit, inq; eo magicis præstigiis falsa edit miracula, & ad eius cultum nefaria mysteria, initiationes impuras, & scelestas expiationes excogitat: efficitq; vt oraculorum præstigiæ, quibus ea quæ instituebat, absoluit, ad aures imperatoris peruenirent. Quin etiam quò assentatione & blanditiis in imperatoris animū influeret, dæmonem contra christianos excitat, asseritq; deum præcepisse, vt illos tanquam ipsi iustos ex vrbe, agrisque penitus expellere properarent.

De edictis contra Christianos.

CAP. III.

CVM igitur Theotecnus primus hæc ex sententia gessisset, cæteri omnes magistratus qui ciuitates Maximini imperio subditas incolebant, simile suffragium contra Christianos ferre instituerunt. Vbi etiam præfecti prouinciarum hoc imperatori pergratum esse perspiciebant, idemq; ipsum sub-

iectis

istis suis transigendum suggesserant, & tyrannus ipse per rescripta, eorum sententiis & decretis lubentissime assensus erat, persecutionis flamma de integro incēditur. Statuarum igitur & simulachrorum sacerdotes, pontifices etiam, viri in reip. negotiis obeundis eximii, & in omni ministerij genere ad deos spectantes præstabiles, & in quibus incredibile studium infidebat obsequij idolis præstandi, in singulis ciuitatibus à Maximo creantur. Nam absurda imperatoris superstitio (vt breui comprehendam) tum magistratus, tum priuatos omnes omnia contra nos moliri, quo illi gratificari possent, induxit: quippe pro beneficiis, quæ ab illo se assecuturos sperabant, se illi si mortem nobis inferrent, aliaq; noua & inaudita scelera aduersum nos ederent, maxime gratificatos putauerunt.

De fictis commentariis contra seruatores nostrum.

CAP. IIII.

Plati præterea, & seruatores nostri rerum gestarum tanquam commentarios quosdam, omni blasphemia, & conuitio contra Christum refertos confixerunt: quos de sententia imperatoris in totum regnum, quod eius ditioni parebat, mittunt: perque literas iubent, vt in quibusque locis, agris, & ciuitatibus hi palam omnibus exponerentur, & ludimagistri pro alijs disciplinis pueros in hisce sedulo exercerent, hosque illis memoriæ mandandos traderent. Quibus adhuc hunc modum confectis, alius dux exercituum apud Damascum Phœnicia, mulierculas quasdam infames impurasque è medio foro arripit, illisque adeo graua se tormenta inflicturum interminatur, vt eas asseueranter dicere cogat, cum quod olim fuissent Christianæ, tum quod nefandi sceleris cum Christianis consciæ extitissent, tum quod in suis ipsorum templis, quæ Græci dominica vocant, res obscenas & libidinosas gelsissent: & alia etiam, quæ eas in nostræ religionis reprehensionē & ignominiam falso effutire voluit. Quarum voces in commentarios relatas imperatori etiā ostendēdas curauit.

Cuius

EVSEBII HISTORIAE

Cuius iussu in singulis vrbibus, locisque hæc scripta divulgantur.

De iis qui eodem tempore martirium subierunt.

CAP. V.

*Quantum
hii mar-
tyres an-
tea in o-
ctavo li-
bro ab Eu-
sebio in-
ter reli-
quos mar-
tyres mu-
ne rati
sunt pro-
pterea
quod ei
erat pro-
posita in
eo libro
omnia
martyria
recensere
tamẽ in-
telligẽdũ
est eos
sub Iouio
Maximi-
no mortẽ
oppeti-
uisse.*

Verum dux iste non longo temporis interuallo interposito, sibi ipsi manus graues inferens, debitum suæ improbitatis supplicium luit. In nos autem denovo exilia, crudeles persecutiones commonentur acerbipræfectorũ singulas prouincias obtinentium, contra nos tumultus rursus cientur, vsque adeo vti nonnulli ex his, qui in verbi dei propagatione multum pollebant, ex improuiso comprehensi, sententiam mortis ineuitabilem exciperent. Quorum tres, qui se christianos libere confitebantur Emisæ vrbis Phœniciaë, bestiis membratim discerpandos obiiciunt. Quorum vnus Siluanus episcopus, ætate planè grandis & prouectus, qui ecclesiæ ministerium non minus quadraginta annis obiisset. Per idem tempus Petrus qui ecclesiæ Aléxandriæ maxima cum dignitate præfuerat, quiq̃ præter cæteros sanctos & diuinos episcopos, cum virtutis causa, quæ in eius vita elucebat, tum studii & vigiliarum, quas in sacras literas contulerat, prope miraculum extitit, nulla de causa culpâne, cum minime expectabat arreptus subito, ita vt erat, ex Maximini mandato iniuste capite plectitur. Aliq̃ue complures qui in Aegypto erant episcopi, idem cum illo supplicii genus perpepsi sunt. Lucianus item ecclesiæ Antiochenæ presbyter, vir cum aliis rebus omnibus facile primus, tum continentia eximius, tum in sacris disciplinis diu multumq̃ue exercitatus, ad ciuitatem Nicomedensium, in qua tum imperator commoratus est, deductus, cum coram vrbis præfecto Apologiam pro Christi doctrina, cuius patrocinium susceperat, recitasset, in carcerem coniectus est, ibiq̃ue trucidatus. Tot mala & tam grauia, breui temporis spacio, à Maximino virtutis & honestatis aduersario, contra nos comparata erant, adeo vt hæc posterior persecutio id tempo-

temporis excitata multo acerbior, quam prior nobis videretur.

De edicto contra nos columnis affixo.

CAP. VI.

IN mediis porro ciuitatibus (quod nunquam alias contigerat) cum vrbs cuiusque contra nos decreta, tum ipsius imperatoris præterea rescripta in columellas æneas incisa eriguntur. Pueri quoque in ludis literariis, Iosum & Pilatum, commentariosq; ad Christi contumeliã confictos, in ore & sermone quotidie habuerunt. Atque hoc loco mihi necessarium videtur, illud ipsum Maximini rescriptum in columellis æneis palam propositum citare, quò pariter & insolens ac superba, viri impietatis odiiq; in deum peruicacia & diuina vltio quæ eum breui post infectabatur, quæque ob nequitia odium, quo tenetur ad impios puniendos, assidue & vigilanter incumbit, manifesto appareat: qua quidem impulsus, non longo tempore post contraria de nobis consilia iniit, & legibus scriptis sancit eadem stabiliuitque. Sed primum rescriptum totidem verbis explicatum, ad hunc modum se habet.

Exemplar rescripti Maximini ad ciuitatum decreta contra nos sancita respondentis, ex columna ænea Tyri desumpti.

Quoniam omnis erroris caligo, & tanquam nebula (quæ quidem antehac hominum non tam impietate imbutorum, quam inscitia misere cæcutientium, sensus perniciosis ignorationis tenebris inuolutos obsederit) penitus discussa est & dissipata, imbecilla humanæ mentis vis iam tandem facile perspicere potest, se benigna deorum immortalium prouidentia solum & gubernatam esse & corroboratam. Atque res est dictu prope incredibilis, quàm gratum quam iucundum & acceptum nobis fuerit, quod tam insigne & clarum vestri pii erga deos instituti specimen edideritis: qui etiam ante hoc tempus nemini obscurum erat, qua obseruantia, quo cultu erga deos immortales vti consueueritis, quibus vestra fides

non

EUSEBII HISTORIAE

non nudis solum & inanibus verbis, sed continuis & admirabilibus rebus gestis satis cognita est & perspecta. Quapropter vestra ciuitas merito quidem & optimo iure deorum immortalium sedes & domicilium nuncupetur. Multis enim exēplis liquet, eā deorū caelestiuū praesentia perpetuò floruisse. Ecce ergo, vestra ciuitas, omnibus illis rebus, quæ ad eius commodum interesse videbantur, neglectis, & petitionibus, quibus pro suo ipsius statu uti solebat penitus omissis, quando denuo execrabilis Christianismi inanitatis professores ac duces velut incendium consopitum illud quidem, spretum tamen (quod facibus reuiuiscens maximas flammæ & ardores rursus ex se fundit) incipere longius serpere senserat, protinus absq; mora ad nostrā religiosam maiestatem, tanquam ad cuiusq; cultus & pietatis magistram ac patronam confugit, & ab ea remedium & auxilium supplex efflagitauit: quam quidem salutarē cogitationem, propter constantem in vestra religione tuenda fidem, deos animis vestris iniecisse perspicuum est. Ille namq; ille, inquam, altissimus & maximus Iuppiter, qui vestrae urbis splendori & amplitudini praesidet, qui vestros deos patrios, vxores, liberos, lares, & domos, ab omni pestifera ac lethali interuentione liberat, in vestris mentibus hoc salutare consilium iniecit: aperteq; ostendit indicauitq; quā eximiū, quā magnificū, quā salubre sit, debita cum ueneratione deorū immortalium religioni & sacrosancto cultui diligenter attendere. Quis enim tā amens, tamq; ab omni ratione alienus reperiri poterit, qui non animaduertat clementi deorū in homines studio factū esse, ut neq; terra semina sibi mandata cū fenore reddere deneget, neq; agricolarū spē inani expectatione fallat, neq; rursus impius mars tā horridus absque impedimēto in terra, vigeat & roboretur, neq; æquabili celi tēperatione perturbata, corpora peste infecta egraq; celeriter ad mortē rapiātur, neq; mare rigidis immoderatorū ventorū flatibus agitatū turgescat, neq; repentinae procellæ & abruptæ naufragæ & periculosam tēpestatem excitent, neq; terra præterea, quæ est omnium nutritrix & parens, ab imis quasi visceribus graui cum trepidatione dehiscat,

dehiscat, neq; mōtes eius radicibus nixi ingenti hiatu pa-
 refacto deglutiātur: Quæ quidē mala omnia, hisq; multo
 grauiora, nemo est qui ignoret, ante hoc tēpus sepenu-
 mero obtigisse. Atq; ista vniuersa acciderunt ob perni-
 ciosum illū & vanū errorē hominū nequā & improborū,
 Christianorū videlicet errorē: qui quidē cū in eorum a-
 nimos illaberetur, vniuersum (prope dixerim) orbē terra-
 rū, confusione quadā oppressit. Quibus paulo post sub-
 iungit. Conuertāt iam oculos ad camporū planiciē lon-
 gē lateq; patentē: cōsiderēt lātas & florētes segetes, spi-
 carū vbertate redundantes: prata intueantur propter fe-
 cundos & moderatos imbres, herbis & floribus splende-
 scētia, aēris temperationē animaduertant, quā aqua-
 bilis & quā amāna sit. De reliquo omnes perfundāt
 laticia, quōd per vestrā religionē sacras victimas, & ho-
 norē diis adhibitū, vis & impetus potentissimi robustis-
 simiq; martis placatus sit: & propterea placidissima pace
 constanter & cum securitate ac quiete sese oblectent:
 & quicumque cæco illo Christianismi errore, & tanquam
 itinere deuio decedentes, ad rectam & præclarā mentem
 redierunt, multo magis latentur animo, perindē ac si ex
 tempestate improbia, aut morbo graui crepti fuerint, &
 in posterum iucundissimis vitæ cōmodis cum volupta-
 te fruantur. Quod si qui ex illis sint, qui in derestabili il-
 la inanitate & inscitia obstinate persistant, longo loco-
 rum interuallo a vestra vrbē, & agris eā vndiq; ambien-
 tibus (sicuti à nobis postulastis) segregati, in exiliū eii-
 ciantur, vt vestra ciuitas secundum consentaneam ve-
 stri studii in hac causa positi rationem, ita omni erroris
 labe, & impietate liberata, cum debito cultu, sicut in eius
 voluntate naturaliter insitum est, augustæ deorum im-
 mortalium venerationi & obsequio se totam tradat, vt
 igitur intelligatis, quam grata nobis fuerit vestra in hac
 re petitio, animus noster, qui est ad gratificandum pa-
 ratissimus absque decretis, absque postulatione vestris
 religiosi mentibus, liberam cuiuscumque beneficii &
 magnifici muneris pro isto vestro diuino proposito pe-
 tendi facit potestatem. Iam ergo hoc petite, vt sitis vo-
 ti compotes. Nam absque mora ipsum consequemini.

Quod

EUSEBII HISTORIAE

Matth. 24

Quod quidem vestrae ciuitati donatum, cum vestrae singularis in deos immortales pietatis & religionis in perpetuum perhibebit testimonium, tum satis perspicue vestris filiis & posteritati declarabit, vos huius vestri pii instituti causa, digna premia à nostra benignitate consecutos. Hæc igitur in columellis & tabulis incisa, contra nos in singulis prouinciis diulgata, fuerunt: quæ sane omnem aditum ad bene sperandum nobis (quantum in hominum situm erat pietate) penitus intercludebant: adeo ut secundum illud diuinum Christi oraculum: etiam electi si potuisset fieri, his de rebus offendiculo impigissent. Verum quanquam auxilii expectatio, quæ in multorum animis infederat, pene sublata erat & extincta, tamen prope ex inopinato inter vias, dum ministri huius edicti contra nos promulgati, iter in nonnullis regionibus faciebant, deus qui est suæ ecclesiæ constans propugnator, arrogante tyranni contra nos ostentatione penè refrenata & compressa, suum cæleste præsidium nobis benignus præstitit. Imbres igitur & pluuia, quæ hyberno tempore fieri consueuerant, solitâ suam terræ irrigandæ consuetudinem intermiserunt. Vnde fames præter omnium expectationem passim grassari, & pestis deinceps oberrare cœpit. Morbi etiam cuiusdâ noui & peregrini (exulceratio quædam erat quæ æstus & fero ris gratia, proprio nomine anthrax, id est carbûculus appellatur) grauis & violenta impressio. Qui per vniuersum corpus pererrans, mortifera his, qui eo perturbabantur, iniecit pericula. Quin etiam quoniam in oculis potissimum, eius insidebat cruciatus, infinitos fere viros cum coniugibus & liberis cæcos reddidit. Iisdem temporibus bellum à tyranno contra Armenios concitatur, viros iam vsque ab antiquis seculis cum Romanis amicitia & societate coniunctos: quos quidem, quoniâ Christiani erant, & veram in Deum pietatem magno studio & diligentia colebant, iste deo infestus tyrannus, ad hostias idolis & dæmonibus immolandas cogere conatus, inimicos pro amicis & hostes pro sociis effecit. Ita cum repente omnia in idem tempus concurrerent, arrogantem audaciam & temerariam contra deum iactationem

nem

nem tyranni, qui obseruantia suæ in idola collata, & ob-
sidionis contra nos susceptæ causa, nec famem nec pes-
stem, nec bellum denique suis temporibus accidisse tuis-
set insolenter gloriatus, perspicue coarguerunt.

*De iis quæ postea tempore famis pestis & belli con-
tigerunt. CAP. VII.*

HAec igitur mala, quæ pariter in eundem temporis ar-
ticulum incidebant, tyranni calamitosi exitus, tan-
quam proemia quædam complexa sunt. Ut ille in bel-
lo contra Armenios administrato vnâ cum exercitu gra-
uem cladem accepit: ita cæteri, qui ciuitates eius imperio
parentes incolebant, fuerunt fame simul & peste acerbè af-
flicti: vsq; eo uti pro vna tritici mēsurā bis mille & quin-
gentas drachmas atticas persoluerent. Infiniti ergo in sin-
gulis ciuitatibus mortui sunt: complures etiam in agris &
vicis extincti, ut iam parū abesset, quin colonorū census,
qui iam dudum innumerabiles esse solebant, penitus defice-
rent, propterea quod de repente fere omnes iam inedia,
alimēti penuria, & pestifero morbo interissent. Nonnulli
vel pro minima cibi particula, res sibi charissimas lucuple-
tioribus vendiderunt. Alij suis possessionibus peditōtim
diuenditis, ad extremā egestatem tandē deuenerunt. Jam
vero nō pauci exigua fœni segmēta confecere dentibus:
& absq; delectu herbas quasdam pestiferas ac lethales, & ea
quæ corporis habitum labefactant deuorantes, miserè pe-
riere. Quinetiā mulieres quædā nobiles in singulis ciuita-
tibus ad tam importunam impudentēq; necessitatē erant
præ indigentia detrusæ, ut in forū & plateas publicas mé-
dicatum prodirent: quæ quidē verecundo vultus sui pu-
dore, & exquisita vestitus elegātia euident suæ liberalis
lautæq; obsoniorū affluentia iudiciū, qua antea abunda-
uerant, perspicue declararunt. Alij pleriq; homines erant
qui tanquā simulachra mortua, macie tabefacti, huc illucq;
agitati cōcusiq;, & animo planè deficientes, præ viriū im-
becillitate, in medijs cōciderunt plateis: & proni in terra
extensi, sibi parū frustū panis porrigi suppliciter popo-
sferūt. Et cū vitæ extremū spiritum essent iā edituri, se fa-
me confici clamarūt, & ad hanc vocē acerbissimam solam

Cc fun*

EVSEBII HISTORIAE

fundenda satis habuisse virium visi sunt. Multi qui ditiores videbantur præ mendicantium turba obstupesci post infinitas facultates in egentes collatas deinceps in duram quandam & inflexibilem animi affectionem propterea venerunt, quòd eandem pene calamitatem cum mendicis se breui perpeffuros expectabant. Quare iam in medio foro plateis & angiportis mortua & nuda corpora proiecta, multorù dierum spacio insepulta, miserandù spectaculum oculis intuentium exhibuerunt. Iam vero nonnulli extincti, canum laniatus & præda facti sunt. Ob quam causam, qui adhuc erant superstites, ad canes interimédos se conuerterunt, timore quodam percussi, ne insana rabie furètes, homines etiam viuos deuoraret. Pestis autem omnes domos integras & familias penitus depascebatur: & eos vel maxime, quos fames propter alimentorù affluentiam, qua fruebantur, consumere & cõficere nõ poterat. Magistratus & præfecti, aliiq; prope infiniti, qui cum potestate & imperio erát, omniumq; rerù copia circumfluebát, perinde ac si fames quasi de industria eos missos fecisset, vt peste interirent acerbissimam morté & maxime repentinam sustinuerunt. Omnia igitur loca, angiportus, forum, plateæ lachrimis, mœrore & planctu redundabant. Neq; aliud quidquã spectare licebat, quàm miserabiles fletus, quos pro tibiariù cantu & strepitu ipsis in more posito ediderunt. Quo circa mors his duobus telis (quæ supra dixi) peste videlicet & fame, hoc modo bellù gerès, vniuersas familias breui tẽporis spatio absumpsit & depasta est, adeo vt iam plane conspici licuisset, duo aut tria mortuorù corpora ex vnis ædibus pariter ad sepulturã elata. Arrogantis tyranni Maximini ostentationis, & decretorum per singulas ciuitates contra nos sancitorù tale præmium ac merces fuit. Quo quidẽ tẽpore clara singularis Christianorù erga quemq; & studij & pij animi indicia apud omnes increbuerunt. Nam hi soli in tanto malorum cumulo suis recte factis, & piis officiis misericordiam declarabant & benignitatẽ: quorù alij in dies singulos mortuorum funeribus & sepulturæ (infiniti enim erant, quibus sepeliendis nemo curam adhibuit) diligentem nauarunt operam: alij multitudine eorum, qui per totam ciuitatem

tatem

tatem fame vrgebantur, in vnum coacta, omnibus panes dispertierunt: vsque adeo vri hoc præclarum facinus per omnes homines cōstanti fama & magna celebritate peruaderet, & singuli Christianorum Deum gloria & laude prædicarent, eosq; solos pios, & veros Dei cultores re & factis cōprobatos faterentur. Pro quibus rebus ad hunc modum confectis, magnus ille & cælestis Christianorum propugnator Deus, simul atq; his calamitatibus, quas supra commemorauimus in omnes infideles pro maleficiis quæ præter æquum in nos admisissent, terrorem suum & indignationem palam ostenderat, clemētem & eximium suæ de nobis prouidētiae splendorē de integro aduersum nos effudit: nobisq; tanquā in profunda tenebrarum caligine constitutis, mirandū in modum præclarum pacis suglumē cœlitus demisit: & omnibus planū fecit, se Deū esse, qui nostrarum rerū semper diligentē rationem dūcit, qui populum suum castigat, qui rebus afflictis, cū tempus postulat, eum coercet, qui rursus, vbi suos disciplina & correctione satis afflixerit, se propitiū & beneuolum, his qui in eo spem ponunt manifesto declarat.

De vitæ exitu tyrannorum, & que verba ante mortem suam habuerunt. CAP. VIII.

Constantinus igitur (quem imperatorem ex imperatore, & religiosum ex religiosissimo patre, & omnino modestissimo satum supra diximus) Dei omnium rerum opificis & seruatoris nostri impulsu contra improbissimos tyrānos excitatus, bello iure & legitime indictione susceptoq;, Deo opem ferēte, Maxentiū Romæ mirandū in modū deuicit. Maximinus itē Oriētis tyrānus nō lōgō tēpore post Maxētij occasum in vita manēs, ab imperatore Licinio nondū insaniēte in bello turpissime superatus fuit, & propterea tandē mœrore cōfectus occubuit. Constantinus autem imperij honore & gradu summus, antea Romanorū, qui tyrannide opprimebantur, admodum miserus, Deum coli, verbumq; eius, omniū seruatorē lesum Christum auxilio sibi fore precibus obnixè obtestatus

Hic quædam verba in cōuertendo ad ijcimus, quo historia & vere perspicua; ex- plicetur;

& ipsa sibi consentiat. Nam maximinus non in bello occubuit, ut verba Græca præ se ferunt, sed postea domi graui morbo mortem appetijt.

EVSEBII HISTORIAE

perrexit ire cum toto exercitu, quò Romanis, libertatem ex maioribus illis traditã, iamq; amissã recuperaret. Maxentius ergo magicarum præstigiãrum machinis potius, quàm subiectorũ benevolentia fretus, extra portas ciuitatis minime egredi ausus est. Et quanquam innumerabili armatorum multitudine, & infinitis copiis, turmisq;, omnem locũ, agrum & ciuitatem, quæcunq; vel circa urbem Romam, vel intra totius Italiæ ambitũ ipsi inseruiebant, muniuerat, tamen Constantinus imperator Dei præsidio nixus, primã, secundã, & tertiam aciem tyranni ex aduerso instructam adortus, per facile omnes cepit subiugauitq;, & adeo magnã Italiæ partẽ iam peragrarat, vti quã proximè Romã accesserit: deinde ne dũ Tyrannũ obsideret, ipsos etiã Romanos oppugnare cogeretur, Deus tãquam catenis quibusdam tyrannũ ex vrbe extraxit, & longo in teruallo à portis constituit: & opera sua iam olim contra impios edita, inq; sacris libris tanquam in tabulis inscripta (quæ quamuis fabulæ loco apud plerosq; habeantur, fideq; careant, fidelibus tamen pro certo creduntur) re ipsa omnibus, vt cõprehendam breui, tã infidelib⁹ quàm fidelibus qui has res gestas tã admirabiles oculis aspexerint, vera esse cõfirmavit. Quemadmodũ enim ipse Moyses, & antiquorũ ac piorũ Hebræorũ tẽporibus Deus Pharaonis currus & eius copias deiecit in altũ, & delectos ascensores satellitesq; regios in mari rubro demersit, vndisq; obruit: Sic Maxentius, quiq; cum eo erãt, armati & stipatores, in altũ Tyberis gurgitẽ, tanquam lapis, præcipites deciderunt. Nam tyrannus, cũ Dei virtute Constantino opem ferente, terga dedisset, & in ipsa fuga fluuium ex aduerso obiectum (in quo lintribus iunctis, & pòte artificiose fabricato machinam ad suam ipsius interneciõnẽ construxerat: vnde illud vere in eum dici potest: lacũ aperuit, & effodit eum, & incidet in foueam quam fecit: conuertetur labor eius in caput ipsius, & in verticẽ ipsius iniquitas eius descendet) trajicere cõpisset, pòtis in fluuii iunctiõne & compage dissoluta, transitus subsidit, ruitq; & de repente lintres cum ipsis viris in profundum labuntur: ipseq; scelestissimus tyrannus primus omnium in anem præceps cadit. deinde satellites eius (sicut diuina loquun-

Exod. 15

Psal. 7.

loquuntur oracula) veluti plumbū in rapidum aquæ gur-
gitem descenderunt: vti Constantinus cum suo exercitu
ope diuina victoriam adeptus, merito quidem, licet non
verbis, re tamen similiter cum Israëlitis & egregio Dei fa-
mulo Moyse, eadem quæ illi olim contra impium tyran-
num Pharaonem, canere, & cū Maria sorore Moyfis hoc *Psal. 7.*
modo dicere potuisset: cātemus Domino: gloriose enim
magnificatus est: equum & ascensorem deiecit in mare.

Adiutor & protector factus est mihi ad salutem. Et rur-
sus: quis similis tibi in diis Domine, quis similis tibi? glo-
riosus in sanctis, admirabilis & præclare faciens prodigia.
Ista igitur verba aliāq; his germana ac similia, Constanti-
nus ad Dei summi ducis & victoriæ authoris laudem cele-
brandam, rebus suis gestis pulchre exprimens Romam cū
triumpho & celebri pompa ingreditur. Ibi tum omnes ca-
teruatim cum tenellis pueris & mulieribus, tam qui erat
ex ordine senatorio, quàm qui alio honore præstabāt, cū
vniuerso populo Romano læto oculorum obtutu, luben-
tibus animis, faustis acclamationibus, & infatiabili gau-
dio, eum tanquam liberatorem, patriæ conseruatorem, &
patronum benignissimum exceperunt. At ille, vtpote pie-
tate in Deum tanquam naturaliter menti illius insita im-
butus, non omnino clamore illo & applausu populari cō-
motus, non laudum elatus præconio, sed subsidij à Deo
allati admodum conscius, confestim passionis seruatoris
trophæum in manu propriæ suæ statuæ & imaginis collo-
cari mandat. Atq; vt primum eius effigiem salutare signū
crucis dextra tenentem in celeberrimo loco totius vr̄bis
posuerant, eam inscriptione in basi latinis literis inscul-
pta præcipit insigniri: quæ hæc verba complexa est.

*Hoc salutari signo, vero fortitudinis iudicio, nostram ciuitatem
tyranni iugo liberaui, & S. P. Q. R. in libertatem vindicans, pri-
stine amplitudini & splendori restitui.* His de rebus Con-
stantinus & Licinius etiam, imperij cum illo particeps (qui
nondum in insaniam inciderat, qua postea mente auersa,
correptus est) Deū omniū bonorum, quæ ipsis obtigerāt
authorem ambo collaudāt, & vno consilio animorūq; cō-
sensu, legē pro Christianis absolutissimā accuratissimāq;
conscribūt. Ac incredibiles Dei in eos res gestas, & victo-
riam

EVSEBII HISTORIAE

riam contra tyrannū Maxentium habitā, ipsamq; legē ad Maximinū, qui tum gentes in oriente gubernabat, quiq; amicitia & benevolentiam erga ipsos gerere præ se ferebat, mittūt. Iste, his de rebus certior factus primū, utpote tyrannus, immensum animo dolorem cœpit: verū postea quanquam aliorum imperio cedere videri nolebat, neq; mandatum eorum diuulgare, metu tamen iubentū perterritus, hanc primā pro Christianis epistolā tanquam sua auctoritate compositam, præfectis suæ ditionis necessario perscribit: & in ea quæ ab ipso nunquā fuerant hæcenus factitata, commentitia ratione contra se ipse confingit.

Exemplar epistolæ tyranni Maximini.

Iouius Maximinus Augustus Sabino S.

Cum apud tuam grauitatem, tum apud omnes homines fatis increbuisse arbitror, dominos & patres nostros imperatores, Diocletianum, & Maximianum, quādo omnes fere homines relicto deorū cultu, se cum Christianorum gentes cōmiscuisse cōiunxisseq; intellexerant, recte sane mandasse, ut cuncti, qui à deorū suorum immortalium religione recessissent, aperta animaduersione & supplicio, ad eorum venerationem denuo reuocarētur. Verum cū ego felici quodam & prospero casu in orientē primū aduentarē, & cōplures homines, qui reip. prodesse possent, à iudicibus ob eā causam, quā modo posuimus, in loca quadam extranea relegatos animaduernerē cuiq; iudici mandata dedi, ut nemo illorū de reliquo in homines prouinciales crudeliter animaduerneret, sed blanda assentatione potius, adhortationeq; beneuola, ad deorū religionē eos reducere conaretur. Id tēporis igitur, dū iussa conuenienter & apposite à iudicibus iuxta mandatū meū obseruābatur, neminē ex partibus versus oriētem, vel missum in exilium, vel contumelia affectum contigit: imo vero etiam quia humanius cū illis agebatur, facilius ad deorū cultum se receperunt. Postea cum anno præterito prospero itinere Nicomediā proficiscerer, ibiq; cōmorarer, ciues eius ciuitatis simul cum deorum statuis ad me veniunt, maiorem in modum contendunt, ut Christiana gens nullo modo in ipsorū patria habitare permitteretur. Cæterum simulatque complures eius regionis viros in illis partibus domicilia sua habere perspexerā, sic illis responsum dedi;

eorum petitionem mihi pergratam esse, sed me non intellexisse illud idem ab omnibus postulari. Quod si qui essent, qui in illa superstitione perstare vellent, ita cuique pro suo arbitratu in instituto proprio persistendi libertatem permisi: & si sponte sua etiam deorum religionem amplectari in animum inducerent, non equidem inficiatus sum. Et sicut benignum responsum Nicomediae civibus dedi, sic ceteris civitatibus, quae adeo enixe idem a me contendissent, nempe ut nullus Christianus eorum civitates incoleret, necesse habui humanitus respondere: propterea quod idem istud cum antiqui imperatores omnes observassent, tum ipsis diis, quorum providentia omnes homines, omnesque resp. gubernantur, visum esset, ut eiusmodi petitionem, quam pro religione & cultu divini eorum numinis ad me retulerant libens admitterem: Quapropter licet tuae in primis aequitati ante hoc tempus a me per literas significatum sit perque mandata similiter imperatum, ut iudices contra provinciales, qui christianam gentem apud se retinere & incolumes servare nitantur, nihil acriter & acerbe statuunt, sed toleranter & placide eos ferant, tamen ne vel a beneficiariis, vel ab aliis quibuscunque contumelias, iniurias, aut molestas perturbaciones pati cogantur, his etiam literis tuam animi magnitudinem & gravitatem admonere consentaneum putavi, ut lenius potius sermone, & cohortatione benigna, nostros provinciales ad deorum curam ac religionem agnoscendam impellas. Unde si quis sua quadam animi inductione deorum cultum agnoscendum existimet, hunc libenter admittere convenit: sin nonnulli suam propriam religionem sequi velint, eorum arbitrio & potestati liberum relinquant, velim. Quocirca tua aequitas, quod tibi concedendum est, sedulo observare debet, & nemini facultas permittatur provinciales nostros contumelia vel molestia diuculandi: quandoquidem, ut supra scripsi, liberali admonitione potius, & blanda sermonis suavitate eos ad deorum venerationem & observantiam revocare par est. Atque quo ipsum nostrum mandatum in cognitionem omnium nostrorum provincialium veniat, edicto abs te edito, quod imperatum est divulgare debes. Ut primum ista Maximinus necessitate coactus

EVSEBII HISTORIAE

non sua adductus voluntate iusserat, deinceps propter
 veteratoriam & falso eumentiam sententiam, quã antea
 post parem nobis concessam libertatem ostēdisset, apud
 nonnullos nec verus, nec fide dignus habitus est. Idcir-
 co nemo nostrum aut conuentus cogere, aut se in aper-
 to & in oculis omnium collocare audebat. Nam in eius
 literis de hac re nulla facta est mentio, sed illud solum in
 ipsis mandabatur, ne quisquam nobis quicquã faceretur
 negotij. Conuentus autem agere, templa exãdificare vel
 aliud quippiam eorum, quã nobis in more posita sunt,
 transigere, eius literã neutiquam permiserūt. Et quanquã
 pacis & pietatis authores Constantinus & Licinius ad
 eum literas dederant, vt nobis hæc omnia peragendi li-
 beram faceret potestatem, & omnibus suis subiectis per
 leges & decreta idem concesserant: tamen scelestissimus
 ille si non diuina vltione eo detrusus fuisset, & ad extre-
 mum inuito animo ad idem largiēdum compulsus, nunquã
 ei assentiri in animum induxisset. Eius autem rei eius-
 modi causa fuit. Cum magnitudinē imperii ei non pro-
 dignitate (indignissimus enim erat) commissi, amplius
 rectè ferre non posset, sed propter vacuitatem modestiē
 imperatoris animū mire exornantis, ineptè res suscipere
 aggressus fuisset, & omni insolenti arrogantia ostēta-
 tione animū temere & incōsyderatè extulisset, iã cōtra im-
 perii cōsortes, qui ipsi omnibus rebus, vt genere, erudi-
 tione, dignitate, prudentia, & quod caput est omnium,
 moderatione animi synceraquã; in verū Deū pietate præ-
 stabant, cōfidenti mente facinus audax instituit: ac se sum-
 mū honoris gradū inter eos tenere prædicauit: atquã; adeo
 ad tantã tamquã; insanam processit dementiã, vt amicitia
 fœdere, quod pactus fuisset cū Licinio, rupto violatoquã;
 bellū crudele contra ius fasquã; omne excitaret. Tum ex-
 iguo tēporis momento omnia seditione permiscere, oēs
 ciuitates perturbare cœpit: exercitū ex hominibus mul-
 titudine infinitis cogere, acie contra Licinium instructa
 ad dimicandū exire, dæmonum fiducia, quos ipse deos
 putabat, cōstanter niti, & innumerabilibus armatorū co-
 piis arroganter se iactitare. Ac cū ad manus ventū esset,
 clemēti dei oblatu fuit & prouidētia prorsus destitutus.

victor

victoriaq; ex ipso vno & solo omniũ deo Licinio donata. Primũ ergo turba illa armatorũ, qua tantopere cõfusus fuerat, misere periit: & vbi satellites eum nudatũ desertumq; reliquerant, & ad Liciniũ victorem se cõtulerant, infelix ille regium apparatus, ipsi certe parũ decorũ & consentaneũ, quã celerrime exiit, animoq; timido, abiecto, effœminatoq; in plebeiorũ multitudinem elanculũ irrepfit. Deinde fugam cepit & ruri inter vicos se abdidit: & dum ad hunc modum vitæ suæ salutis & incolumitati prospiciebat, ægre hostiũ manus euitauit. In quo plane diuina oracula certa veraq; reipsa demõstrant: in quibus dictum est: Non saluatur rex per multã virtutem, & gigas nõ saluabitur in multitudine virtutis suæ. Fallax equus ad salutem, in abundantia autẽ virtutis suæ non saluabitur. Ecce oculi domini super metuẽtes eum, & in eis, qui sperant super misericordia eius: vt eruat à morte animas eorum. Sic igitur tyrannus totus ignominia & dedecore perfusus, vbi in sui imperij partes regressus fuit, primum furiosa bile inflammatus, multos sacerdotes ac prophetas deorum (quos iampridẽ ipse in summa habuerat admiratione, & quorum oraculis impulsus, bellũ susceperat) tanq; prestigiatores, veteratores, deniq; salutis ipsius proditores trucidat. Deinde christianorum deo gloriã tribuẽs, legẽ pro eorũ libertate accuratissimẽ plenissimẽq; cõstituit, & extẽplo lethali angore excruciat, absq; vlla tẽporis dilatione decessit è vitã. Lex autem eius subiectis pro christianis promulgata talis fuit.

Exemplar legis siue decreti à tyranno pro Christianis editi.

Imperator Cæsar, Caius, Valerius, Maximinus, Germanicus,

Sarmaticus, Pius, Fortunatus, Inuictus, Augustus. Suis S.

PRouincialium nostrorum vtilitati assidue & sine intermissione cõsulere nos omni ratione decet: Atq; ea illis libenter velle præstare, quibus eorũ omnium emolumenta rectissime constituantur, & quæ videantur ad commune eorum adiumentum & commodũ vel maxime pertinere. Ac quæ reipu. præsidio cõueniant, quæq; cuiusq; menti & cogitationi grata sint, neminẽ ignorare, imo vero quæq; ad illud libenter se transferre, & velut

C c s

animò

EVSEBII HISTORIAE

animo recurrere, & singulos homines hoc intelligere, hoc intra se complecti, minime obscurum esse putamus. Cum igitur ante hoc tempus ex eo, quod patres nostri diuinissimi, Diocletianus & Maximianus mādauerant, ut Christiani à conuentibus agendis prohiberentur, multos tumultus, multasq; direptiones à publicis magistratum ministris fieri, & postea idē malum ad prouincialium nostrorū molestiā (quorū quieti cū primis prouidere laboram⁹) lōgius manare, eorūq; facultates dissipari & cōteri p̄spicue intelligeremus, literis, anno præterlapso, ad præfectos cuiusq; prouincię datis, decreuimus sanciuimusq;, ut si quis in animo haberet talē vitæ cōsuetudinem, aut religionis illius obseruationem cōsectari, hunc libere & absq; impedimento, suæ ipsius sentētiæ & instituto posse adhærescere, & à nemine omnino impediri, prohiberiq;, & illis facilem potestātē fieri, ut absq; metu aliquo aut suspicione, quod cuiq; visum esset, id quisq; trāsigeret. Verū iā nos minime præterit, iudices nōnullos nostra mandata, pro nihilo putasse, efficisseq; ut & nostri homines, nō modo de nostris edictis vehemēter dubitēt, verū etiā religionis institutis, quæ ipsis maxime placere videntur, præ metu lentius ac tardius se accōmodent. Quare ut deinceps omnis eausa dubitationis & timoris sublata sit, hoc edictū diulgari statuimus, quō omnibus plane cōstet, ex hac nostra donatione, liberā esse potestātē illis, qui istam sectā & religionē sequi voluerint, eam pro arbitratu sancte, ut eorū mos fert, & auguste excolēdi. Quin etiam ut dominica & sacras ædes reficiant à nobis concessum est. Et quo nostræ donatio liberalior & munificentior fiat, hoc etiā promulgandū censuimus, ut si quę ædes, aut agri christianorū iuris ante hac extiterint, qui ex patrum nostrorū mandato in ius fisci relati sunt, siue ex aliqua ciuitate occupati, siue ab alienati per venditionem, siue promunere alicui donati, hos oēs ad antiquū christianorū restituantur: hocq; mādauimus vri nostrā pietatē, & prouidentia inde oēs satis dilucide animaduertant. Istę sunt ipsius tyranni voces, quas non anno integro post edicta contra Christianos columnis ab ipso proposita literis mandandas curauit. Ac cui paulō antē nos quidē impij,

Dei

*Resertuit hinc
a nos i integro*

Dei osores, & totius mundi pernicies videbatur, vsque adeo vt nec ciuitatē, nec agrum, nec solitudinē, aut locū desertū incolere nobis permissum esset, ab eodē iam decreta & legis pro nostra libertate conscriptæ sunt. Item qui non ita pridem igne, ferro, bestiarū, & volucrū lanatu ante oculos tyranni absumpti erant, & quoduis genus pœnæ, supplicii, & discufsionis è vita miserandum in modū, tanq̄ nequā & scelesti homines perpessi, hi iam ab eodē cum creduntur verā piāq; religionem colere, tum dominica refarcire permittuntur. Et iura quædam ad eos spectare idē tyrannus testatur ac cōcedit. Atq; eiusmodi palam cōfessus, aliquo saltem potiebatur beneficio: propterea quòd minus quam pati oportuerat, passus est: quī quidem repentina dei percussus glaga, in secunda bellī conflictatione occubuit. Ac talis vitæ exitus illi cōtigit, nō qualis ducibus bellicosus, qui pro virtute, proq; amicis & familiaribus in prælio fortiter se gerentes, fidenti animo gloriosam mortē subierunt: quando quidē ille, vt pote impius & dei aduersarius, dum ipsius exercitus passim iam in cāpo, instructa acie versabatur, domi ipse moratus, & intra parietes se occultans, inopinato dei flagello toto corpore percussus fuit, debitumq; pro sceleribus luit supplicium: sic vt grauibus dolorum stimulis, & acerbis cruciatibus morsu agitatū, famisq; confectus diritate, pronus in terram rueret. Eius etiam cæro vniuersa, ardore cælitus inuecto & haud aspectabili contabuit, adeo vt ea pedetentim exesa absumpraq; tota pristinæ formæ effigies tandē penitus deleretur, & tanquam simulachrum quoddam ossium exicatorum longinquitate temporis exhaustum attenuatumq; illi solum relinqueretur: sic vt qui præsto aderant, eius corpus nihil aliud esse extimarent, quàm sepulchrū animæ, quæ in eo quasi in cadauere penitus putrefacto defœdiebatur. Et cū æstus adhuc vehementius eum ex intimis medullis inflammasset, ei exili-

Maximū
inas

Desu

EVSEBII HISTORIAE

De suprema hostium pietatis interuentione.

CAP. IX.

Sic ergo cum Maximinus (qui ex reliquis omnibus pietatis hostibus pessimus plane fuit) è medio sublatus esset, ecclesiae gratia dei omnipotentis ab ipsis fundamentis denuo aedificata erectaque fuerunt: & non solum verbum Christi suum splendorem ad gloriam dei omnium rerum moderatoris longe lateque profudit, maioremque quam antea recuperavit libertatem, Verum etiam impii & nefarii pietatis hostes turpi dedecore, & maxima ignominia affecti sunt. Nam primum Maximinus ille ab ipsis imperatoribus omnium hostis infestissimus praedicatus est, & per edicta publica tyrannus scelere & impietate plane perditissimus, infamia turpissimus, dei maximus osor perspicue notatus. Ex tabulis etiam & inscriptionibus, quae erant in ipsius & liberorum suorum honore in singulis ciuitatibus collocatae, aliae è sublimi in solum deiectae, conteruntur, aliae tanquam vultu ipso & exteriori effigie deleta, deformi & tenebricoso colore obliterantur. Statuae etiam, quae ad eius venerationem & amplitudinem erigebantur, simili ratione deturbatae confringuntur, & his qui in eas probra intorquere & contumeliose insultare voluerunt, risui & ludibrio exponuntur. Deinde aliis qui pietatis in deum inimici erant, omnes honores, omnia splendoris insignia prorsus adimuntur. Vniuersi porro, qui videbantur Maximini partes defendere, qui praecipuis dignitatis ornamentis ab eo honorati erant, quique quò illi magis blandirentur, in nostram religionem proterue & petulanter impetum fecerant, interfecti sunt: ut Peucetius, qui praeter caeteros apud eum in summo honore, summaque reuerentia habebatur, & inter amicos illius charissimus erat, iterum & tertio consul factus, generalisque omnium rationum in eius imperio referendarum praefectus ab eo constitutus. Ut Cultianus, qui eodem modo per omnes honoris gradus praeteruectus est, infinitaque cede christianorum, qui erant in Aegypto, insigniter nobilitatus. Ut alii non pauci, quorum conatu fines tyrannidis Maximini & roborati & propagati dicuntur. Theotecnus porro, ultio diuina, quae in obliuionem scelerum eius contra Christianos edito.

editorum neuiquam venerat, ad eundem numerum adiunxit. Nam quanquam propter statuam, quam Antiochia erexerat, putabat se re prospere gesturum, & iam praefectura a Maximino donatus erat: tamen Licinius cum Antiochiam aduentasset, & de praestigiatoribus habuisset quaestionem, & prophetas ac sacerdotes statuam nuper fabricatae consecratos verberibus grauius cecidisset, & qua ratione quibusue simulationis inuolucris illas fraudulentas praestigias obtexissent, sciscitatus esset, usque; ut ipsi praetormentorum cruciatu nullo modo amplius celare possent, totumque; mysterium aperuissent, & fallaciam illam techna Theotecni machinatum prodidissent, quod debitum omnibus supplicium irrogaret, primum ipsum Theotecnum, deinde reliquos praestigiarum socios post multas plagas ipsis inflatas morte multauit. Istitis omnibus adiecti fuerunt Maximini liberi, quos iam ipse tam honoris regis quam inscriptionum in tabulis ac picturis insculptarum participes effecerat. Quin etiam huius tyranni cognati & familiares, qui ante tam insolenter gloriati erant, sequi omnes homines suae ditioni subiecisse iactitarant, eadem supplicia cum his quos commemorauimus, summa cum ignominia & turpitudine sustinuerunt. Si quidem disciplinam non exceperant, non norant, neque; intellexerant sacrarum literarum admonitionem, quae sic loquitur: Nolite sperare in principibus, in filiis hominum in quibus non est salus. Exibit spiritus eius & reuertetur in terram suam, in illa die peribunt omnes cogitationes eorum. Sic igitur impiorum sordibus expurgatis, praecleara imperii gubernacula, firma, stabilia, omnis inuidiae expertia, solis Constantino, & Licinio iure remanserunt. Qui quidem simulatque infestos dei aduersarios initio regni ex hominum vita exemerant, & deum suarum rerum prospere gestarum authorem lubentibus animis agnouerant, cum studium virtutis & pietatis tum verum cultum, & gratiarum actionem quae deo se debere intelligebant, per leges & decreta pro Christianis sancita manifesto declararunt.

Noni libri finis.